

DOI 10.34132/pard2024.25.15

Отримано: 19 березня 2024
Змінено: 29 травня 2024
Прийнято: 8 липня 2024
Опубліковано:
25 вересня 2024

Received: 19 March 2024
Revised: 29 May 2024
Accepted: 8 July 2024
Published:
25 September 2024

Vitalii Hordienko

CURRENT CHALLENGES AND PROSPECTS OF LEGAL REGULATION OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE SOCIAL SPHERE IN THE TERRITORIAL COMMUNITIES OF UKRAINE

The article defines that public administration is a system of activities of state authorities aimed at optimizing the use of resources to achieve the priority goals of social policy. It is emphasized that the social sphere covers a wide range of services that ensure the well-being of citizens, including health care, education, social protection and other critically important elements.

The study of the problems of public management of the social sphere in territorial communities reveals a number of challenges, such as insufficient financial support, the absence of a clear legal framework, and a low level of public involvement in decision-making processes.

Analysis of modern approaches to legal regulation in this area showed that effective management of social policy requires the integration of innovative methods, in particular digitalization of processes, which will contribute to the transparency and accountability of local self-government bodies.

As a result of the research, it was found that the public management of the social sphere in the territorial communities of Ukraine is a complex, multifaceted process that requires a comprehensive analysis and a comprehensive approach to its improvement. The development of recommendations for improving management mechanisms should

become a priority for researchers and practitioners in this important field.

Effective management of the social sphere requires systematic control over the implementation of state policy. This involves not only an internal audit of the activities of local self-government bodies, but also mechanisms of public control that would allow residents to actively participate in the processes of evaluating the effectiveness of social programs.

The study showed that the key factors in the effectiveness of public management of the social sphere in territorial communities are: adaptability of management mechanisms; integration of modern technologies; formation of partnership relations; personnel training and development; community involvement in decision-making processes, etc. Legal regulation of public management of the social sphere in territorial communities of Ukraine is conditioned by the need to create effective management mechanisms that meet modern challenges.

Among the prospects for the development of legal regulation of public management of the social sphere in the territorial communities of Ukraine, the need for: improvement of the legal framework was emphasized; strengthening of financial autonomy; development of professional training; integration of modern technologies; community involvement in decision-making processes; focus on inclusiveness; monitoring and evaluation of efficiency; cooperation with international organizations; adaptation to changes in the socio-economic environment; increasing the level of trust in the authorities, etc. It is emphasized that the successful implementation of public policy in the social sphere depends on the effective interaction of all interested parties, which in turn will ensure sustainable development and increase the quality of life of the population.

Key words: *public administration, social sphere, territorial communities, management mechanisms, legal support, local self-government bodies, social services.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток соціальної сфери в Україні тісно пов'язаний із процесами децентралізації та реформування публічного управління, які були ініційовані для підвищення ефективності управлінських систем на місцевому рівні. У рамках цих змін виникає потреба у нових підходах до правового регулювання, оскільки традиційні механізми управління часто не відповідають сучасним викликам. Серед цих викликів можна виділити підвищення вимог до якості соціальних послуг, забезпечення інклюзивності, адаптацію до швидко змінюваних соціально-економічних умов, а також інтеграцію новітніх технологій у процеси управління.

Важливим аспектом є формування ефективної системи публічного управління соціальною сферою на рівні територіальних громад, що має враховувати специфіку місцевих потреб, інтересів та ресурсів. Наявні правові норми часто виявляються недостатніми для реалізації принципів прозорості, підзвітності та громадської участі. Це може призводити до соціальної напруги, нерівності в доступі до соціальних послуг та зниження рівня довіри населення до органів місцевого самоврядування.

Крім того, у контексті глобалізації та євроінтеграції Україна стикається з необхідністю адаптації своїх законодавчих та управлінських практик до міжнародних стандартів. Важливим є запровадження інноваційних рішень і технологій, які здатні поліпшити якість надання соціальних послуг і зробити процеси управління більш ефективними.

Варто також звернути увагу на специфіку різних соціальних груп, які потребують особливого підходу. Наприклад, пенсіонери, молодь, люди з інвалідністю та інші вразливі категорії населення вимагають розробки цільових програм, що забезпечують їхні права та потреби.

Таким чином, постає необхідність у комплексному аналізі сучасних викликів правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України, а також у формулюванні рекомендацій для вдосконалення існуючої системи управління. Цей аналіз має враховувати досвід інших країн, зокрема,

європейських, у забезпеченні якості та доступності соціальних послуг, а також механізми інтеграції громадської участі у процеси управління.

Тільки через системний підхід до правового регулювання та управлінських практик можна забезпечити ефективний розвиток соціальної сфери в територіальних громадах України, що в свою чергу сприятиме підвищенню рівня життя населення та зміцненню соціальної стабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних викликів у правовому регулюванні публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України набуває особливого значення в контексті децентралізації та актуальних соціальних реформ. Зокрема, важливі аспекти цієї теми розкриті в працях таких науковців, як С. Андрейчук, Н. Базиляк та О. Гриценко.

С. Андрейчук у своїх дослідженнях акцентує увагу на потенціалі та перспективах правового регулювання, пропонуючи нові підходи до організації управлінських процесів у соціальній сфері. Н. Базиляк у дослідженні реформування соціальної сфери в умовах децентралізації розглядає практичні аспекти реалізації політики в місцевих громадах, підкреслюючи необхідність адаптації законодавства до нових умов.

Важливість інтеграції соціальної політики в систему публічного управління підкреслюється О. Гриценком, який аналізує вплив законодавчих реформ на розвиток соціальної політики в Україні. Дослідження, проведене В. Грабовським та П. Клименком, присвячене інноваційним підходам до управління соціальною сферою на місцевому рівні, підкреслює актуальність застосування сучасних технологій для покращення обслуговування населення.

Проблеми інтеграції та адаптації соціальної політики до вимог сучасності обговорюються у працях В. Крупійчука, який пропонує формування правової бази публічного управління в соціальній сфері, та Н. Швидкої, яка досліджує підходи до удосконалення правового регулювання.

Не менш важливими є питання, пов'язані з цифровізацією управлінських процесів, які висвітлює О. Шеломовська, вказуючи

на потенціал цифрових технологій у поліпшенні ефективності управління. Розгляд проблем децентралізації та її впливу на систему соціальних послуг представлений у дослідженні Н. Сарман, яке акцентує на необхідності створення нових механізмів надання соціальних послуг в умовах зміненого управлінського ландшафту.

Таким чином, аналіз останніх публікацій свідчить про актуальність теми правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах. Це дослідження потребує подальшого розвитку, зокрема у контексті адаптації законодавства до нових соціально-економічних умов і вимог суспільства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасних викликів та перспектив правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України.

Відповідно до окресленої мети визначено наступні завдання:

- провести аналіз існуючого законодавства, що регулює публічне управління соціальною сферою на рівні територіальних громад;
- виявити основні проблеми та виклики, з якими стикаються органи місцевого самоврядування в процесі реалізації соціальної політики;
- сформулювати рекомендації для вдосконалення правового регулювання та управлінських механізмів у соціальній сфері з урахуванням потреб місцевих громад;
- оцінити вплив реформ децентралізації на якість надання соціальних послуг у територіальних громадах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім, слід визначити ключові терміни, що є важливими для розуміння сутності теми дослідження, а саме: публічне управління, соціальна сфера, територіальні громади. Публічне управління – це система діяльності органів державної влади, спрямована на оптимізацію використання ресурсів для досягнення пріоритетних цілей соціальної політики. Згідно з визначенням Десмонда Кілінга, це процес, що охоплює не

лише управління ресурсами, але й забезпечення соціального добробуту населення.

Соціальна сфера охоплює широкий спектр послуг, що забезпечують благополуччя громадян, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та інші критично важливі елементи. Вона є невід'ємною частиною публічного управління, оскільки безпосередньо впливає на якість життя населення, особливо в умовах децентралізації [2; 5; 7].

Територіальні громади виступають основними суб'єктами публічного управління, що реалізують соціальну політику на місцевому рівні. Вони мають унікальну можливість адаптувати державну політику до специфічних потреб своїх мешканців, що є критично важливим для підвищення ефективності управлінських рішень.

Дослідження проблем публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах виявляє ряд викликів, таких як недостатня фінансова підтримка, відсутність чіткої правової бази та низька рівень залучення населення до процесів прийняття рішень. Зокрема, нерівний доступ до соціальних послуг вказує на необхідність удосконалення механізмів управління [13; 16].

Аналіз сучасних підходів до правового регулювання в цій сфері показує, що ефективне управління соціальною політикою вимагає інтеграції інноваційних методів, зокрема цифровізації процесів, що сприятиме прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування.

Як вже ми зрозуміли, публічне управління соціальною сферою в територіальних громадах України є складним, багатограним процесом, що потребує всебічного аналізу та комплексного підходу до його вдосконалення. Розробка рекомендацій для поліпшення управлінських механізмів має стати пріоритетом для дослідників і практиків у цій важливій галузі.

Період 2019-2023 рр. характеризувався високою інтенсивністю проведення реформаторських починань в соціальній сфері, зокрема в медицині, освіті та системі надання соціальних послуг. Були прийняті нові базові закони, що намітили докорінну перебудову існуючих механізмів функціонування цих галузей [4; 11; 19].

По-перше, відбувається зміна організаційно-правової форми установ, що передбачає перехід від чисто бюджетного статусу до статусу, наближеного до комунального підприємства. Це надає закладам більше прав у використанні зароблених коштів, а також дозволяє самостійно вирішувати питання формування кадрового складу, проведення закупівель, стимулювання працівників та інші аспекти.

По-друге, відбувається поступовий перехід до нової моделі фінансування. У цьому випадку кошти більше не виділяються лише на утримання закладів, а спрямовуються на оплату послуг, які ці заклади надають. Це передбачає використання різних варіантів моделі «гроші ходять за споживачем» (пацієнтом, здобувачем освіти, особою, що опинилася в складних життєвих обставинах) [11; 18].

По-третє, відбувається систематизація відносин між постачальниками послуг та їх споживачами через запровадження контрактно-договірних механізмів. У цьому контексті очікується активне використання електронних форм для реалізації цих взаємовідносин. Також планується застосування типових стандартів, правил та процедур розрахунків, що сприятиме упорядкуванню зазначених відносин. Крім того, особлива увага приділяється більшій увазі до інтересів споживачів, зокрема їх праву вибору послуг та постачальників.

По-четверте, розширюються можливості фінансування не лише за рахунок бюджетних джерел, а й через використання механізмів платних послуг. Заклади соціальної сфери отримують дедалі більше можливостей для здійснення господарської діяльності [2; 9].

Нині в системі державного управління країни відбулися суттєві зміни. Нові команди в виконавчій та законодавчій владі прийшли до роботи в умовах, коли основні законодавчі акти реформ вже були ухвалені та почали реалізовуватися. Тому перед цими командами стоїть завдання проаналізувати перший досвід реформ у соціальній сфері та спільно з професійним середовищем і громадськістю сформулювати концептуальне бачення. Необхідно визначити ключові точки реформ, які потребують подальшого розвитку або корекції, а також ті, які потрібно терміново реалізувати на практиці.

Важливо чітко окреслити найважливіші завдання, щоб не допустити гальмування описаних напрямків реформ, а навпаки, прискорити та розширити поле для впровадження запланованих змін, враховуючи нові соціально-економічні умови, які виникли останнім часом. Також потрібно внести корективи в процеси, де вже виявилися негативні наслідки, щоб запобігти їх подальшому розвитку.

Однією з найактуальніших проблем є потреба в оптимальному синхронізації двох важливих реформаторських процесів: підвищення якості розвитку соціальної сфери та процесу децентралізації. Обидва напрямки почали розвиватися практично одночасно. Однак на початковому етапі реформ після 2014 року не було достатньо опрацьовано механізмів для виявлення взаємозв'язків між цими стратегічними напрямками, що особливо відчувається на рівні місцевого самоврядування. Це самоврядування вже отримало нові повноваження, які необхідно ефективно реалізувати в соціальній сфері [2; 5].

Реформа децентралізації надала органам місцевого самоврядування, зокрема об'єднаним громадам і містам, нові можливості для формування власних бюджетів, які тепер не є частиною районного бюджету. Ці самостійні бюджети отримали додаткові джерела доходів, що суттєво посилило фінансову спроможність місцевих органів влади.

Також були розширені права щодо управління та регулювання в діяльності об'єктів комунальної власності, включаючи об'єкти соціальної сфери. Однак здійснити до кінця оптимальний процес розподілу повноважень державної влади районного рівня та місцевого самоврядуванням не вдалося. Це стосується багатьох напрямів, зокрема таких питань як розвиток мережі закладів, кадрової і цінової політики, прийняття рішень щодо цілого ряду напрямів фінансування, контролю за використанням ресурсів і ряду інших [6; 7; 10].

На районному рівні залишається важлива ланка, без якої громади не можуть самостійно вирішувати навіть питання, що входять до їхньої компетенції. Наприклад, громада не може безпосередньо

створити амбулаторію первинної медицини, оскільки за чинним законодавством така амбулаторія є структурним підрозділом районного Центру первинної медичної допомоги. Типи шкіл також затверджуються районним управлінням освіти. Надання соціальних послуг для осіб у складних життєвих обставинах також значною мірою проходить через районні територіальні центри соціального обслуговування [13].

У системі вторинної стаціонарної медичної допомоги реформа медичної галузі фактично не узгоджена з процесом децентралізації. Якщо жителю громади потрібна операція, і громада має можливість виділити кошти зі свого бюджету для оплати лікування в стаціонарі, здійснити це буде складно через існуючі казначейські перешкоди.

Реформа охорони здоров'я дозволяє здійснювати оплату лише з державного бюджету для захворювань, що входять до програми медичних гарантій, куди включені практично всі хвороби. Тому районні фінансові органи не пропустять платіжки з місцевого бюджету громади. Подібні труднощі виникають і в разі оплати навчання або перебування в інтернаті для людей похилого віку за рахунок бюджету громади. Щоб закласти такі витрати в місцевий бюджет, необхідно під час підготовки бюджетного запиту сформулювати відповідні програми або підпрограми, де детально викладені мета, завдання, підстави, а також витрати з розподілом за статтями на найближчі три роки, а також показники якості та ефективності. Усі ці документи перевіряються фінансовими органами району, які можуть в будь-який момент зупинити платежі.

Розробка бюджетних запитів та програм у соціальній сфері є складним завданням. Для точного визначення витрат необхідно мати чітку цінову основу, але наразі не існує єдиного затвердженого прейскуранту на більшість послуг у цій галузі. Щоб обрати лікарню або інтернат та здійснити оплату з бюджетних коштів, потрібно пройти тендерну процедуру. Ускладнює ситуацію й те, що важко знайти обґрунтування для розрахунку планових показників ефективності та якості, які вимагаються при підготовці бюджетних запитів, особливо коли мова йде про лікування або догляд за літніми людьми [14; 17].

Здавалося, що в умовах напруженої фінансової ситуації в країні реформа повинна максимально сприяти залученню місцевих ресурсів. Важливо реалізувати повноваження місцевих громад, надавши їм можливість активно долучатися до виконання соціальних функцій. Це дозволить розвантажити державний бюджет і усунути всі бар'єри щодо фінансування соціальних послуг з бюджетів громад, зокрема ліквідувати казначейські перешкоди. Суспільство повинно відчувати, що децентралізація надає реальні права для вирішення соціальних проблем.

Усі ці проблеми стають особливо актуальними в умовах прискореної адміністративно-територіальної реформи. Законодавчі ініціативи з боку вищих ешелонів влади, як президентські, так і урядові, не передбачають існування районного рівня управління. Передбачається, що нові округи, які охоплюватимуть кілька нинішніх районів, функціонуватимуть на абсолютно новій основі. В їхніх повноваженнях не має бути прямого регулювання закладів освіти, медицини та соціальних послуг. Керівництво цими установами повинно повністю перейти до органів самоврядування, громад і міст. У ситуаціях, коли рівень громади є недостатнім для вирішення соціальних питань, має бути налагоджено пряме співробітництво між громадами. Таким чином, кілька громад повинні спільно фінансувати та утримувати лікарні, інтернатні заклади, ліцеї та інші установи на договірних засадах. Для налагодження такого спільного утримання закладів соціальної сфери існує необхідна законодавча база. Бюджетний кодекс забезпечує механізм бюджетних трансфертів між місцевими бюджетами. Крім того, ще в 2014 році було ухвалено закон про співробітництво громад, який закладає правову основу для спільного утримання соціальних установ [1; 3; 8].

Разом з тим процес такого співробітництва ще не набрав необхідного досвіду і поширення на місцях. Проблемою цього можна вважати недостатню відпрацьованість організаційно-правових форм, що можуть бути покладені в основу для створення спільних структур, яким делегується окрема частина повноважень кожної громади.

В сучасних умовах важливим є не лише управлінський аспект, а й правове регулювання, яке має забезпечити основи для функціонування соціальної сфери в територіальних громадах.

Сучасна система законодавства України потребує перегляду з урахуванням змін, що відбулися в суспільстві і в державному управлінні. Важливо адаптувати законодавчі акти, щоб вони краще відображали потреби громади та специфіку місцевого управління. Наприклад, законодавчі ініціативи, які спрощують процедури отримання соціальних послуг, можуть суттєво полегшити доступ населення до необхідної допомоги.

Ефективне управління соціальною сферою вимагає систематичного контролю за виконанням державної політики. Це передбачає не лише внутрішній аудит діяльності органів місцевого самоврядування, а й механізми громадського контролю, які б дозволяли мешканцям брати активну участь у процесах оцінки ефективності соціальних програм [6; 9; 15].

Інформаційна відкритість та доступність даних про діяльність органів публічного управління є критично важливими для формування довіри громадян до держави. Створення платформ для зворотного зв'язку, таких як онлайн-опитування та форуми, може суттєво підвищити рівень залученості населення.

Для вирішення сучасних проблем соціальної сфери необхідно впроваджувати інноваційні рішення, такі як соціальне підприємництво, нові моделі надання послуг та програми, які сприяють розвитку соціального капіталу. Це дозволить не лише вирішувати існуючі проблеми, але й формувати нові можливості для розвитку територіальних громад.

Вивчення та адаптація успішних міжнародних практик у сфері публічного управління може суттєво підвищити ефективність місцевих програм. Співпраця з міжнародними організаціями та обмін досвідом з іншими країнами дозволяють втілювати інноваційні підходи та розширювати горизонти можливостей для територіальних громад [2; 5; 21].

Правове регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України є багатограним

і складним процесом, який потребує комплексного підходу. Важливість адаптації до сучасних умов, залучення громади та використання інноваційних рішень не може бути переоцінена.

Успішна реалізація публічної політики в соціальній сфері залежить від ефективної взаємодії всіх зацікавлених сторін, що в свою чергу забезпечить сталий розвиток та підвищення якості життя населення. Подальші дослідження у цій галузі можуть слугувати основою для нових законодавчих ініціатив і практичних рекомендацій, що сприятимуть вдосконаленню механізмів публічного управління в Україні [7].

Соціальна сфера є ключовим елементом життєдіяльності суспільства, оскільки безпосередньо впливає на добробут громадян, їхнє здоров'я, освіту та загальний рівень життя. В Україні, з огляду на останні політичні та економічні зміни, значення ефективного публічного управління соціальною сферою на рівні територіальних громад набуває особливої актуальності. У контексті децентралізації, що триває в країні, територіальні громади отримали розширені повноваження, що потребує адаптації та вдосконалення правового регулювання.

Проте, попри прогресивні зміни, існує ряд проблем, які ускладнюють реалізацію ефективного публічного управління у соціальній сфері. Невизначеність у правовому регулюванні, прогалини в законодавстві, фінансова залежність від держави, а також недостатня кваліфікація кадрів – все це є серйозними бар'єрами для успішного впровадження соціальної політики на місцевому рівні. Крім того, соціальні виклики, такі як бідність, безробіття та погіршення здоров'я населення, вимагають швидкого реагування і грамотного управлінського підходу. Окреслюючи проблематику правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України, помітним є те, що часто територіальні громади стикаються з проблемою недостатнього фінансування соціальних програм, що ускладнює реалізацію ініціатив у соціальній сфері. Це призводить до зменшення якості надання соціальних послуг та обмежує можливості розвитку [4; 8; 12].

Відсутність чіткої і комплексної правової основи для управління соціальною сферою може призводити до правових колізій та непорозумінь між різними органами влади. Це затримує процеси ухвалення рішень і реалізації програм.

Різниця в рівні розвитку територіальних громад створює нерівні умови для реалізації соціальних ініціатив. Деякі громади мають доступ до ресурсів та можливостей, тоді як інші залишаються в стані соціальної та економічної незабезпеченості. Часто між різними рівнями влади (центральною, регіональною та місцевою) спостерігається недостатня координація. Це ускладнює реалізацію спільних соціальних проектів і програм, що веде до дублювання зусиль і витрат. Багато працівників органів місцевого самоврядування не мають достатнього рівня підготовки та знань для ефективного управління соціальною сферою. Це може призвести до помилок у прийнятті рішень та недостатньої якості надання послуг [5; 9].

Проблеми з доступом до соціальних послуг, особливо для вразливих груп населення (особи з інвалідністю, літні люди, малозабезпечені сім'ї), залишаються актуальними. Існує необхідність у розробці інклюзивних програм, що враховують потреби різних категорій громадян.

Політична нестабільність та зміни в урядових структурах можуть негативно вплинути на реалізацію соціальної політики. Часті зміни в законодавстві та політичні рішення можуть призводити до невизначеності та нестабільності в управлінні.

Багато мешканців територіальних громад не беруть активної участі в процесах прийняття рішень. Це знижує ефективність управління та може призвести до ігнорування реальних потреб населення [2; 11].

Не можемо не згадати цифровізацію в публічному управлінні. Хоча цифровізація може підвищити ефективність управлінських процесів, багато громад не мають належної інфраструктури та технологічних ресурсів для її впровадження. Це обмежує можливості для інновацій у соціальній сфері. Відсутність системи моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм ускладнює виявлення

проблем і коригування стратегій. Це призводить до повторення помилок і зниження загальної ефективності управління. Вирішення цих та інших не менш суттєвих проблем є критично важливим для забезпечення ефективного публічного управління соціальною сферою, підвищення якості життя населення та зміцнення соціальної стабільності в Україні.

Наше дослідження дало змогу виокремити особливості правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України, що включає в себе:

- децентралізацію влади;
- гнучкість у прийнятті рішень;
- співпраця з громадськістю;
- системність підходу;
- використання інновацій;
- адаптація до місцевих умов;
- фінансова самостійність;
- моніторинг та оцінка ефективності;
- залучення міжнародного досвіду;
- зміна соціальної політики [5; 6; 9; 13].

Ці особливості демонструють складність і динамічність процесу правового регулювання публічного управління соціальною сферою в Україні, що вимагає постійної адаптації та вдосконалення підходів з урахуванням змін у суспільстві.

В той же час існує ряд причин та передумов виникнення проблемного поля в правовому регулюванні публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України. Зупинимось більш детально на цих аспектах.

Серед передумов можемо виокремити наступне.

1) запровадження реформи децентралізації в Україні стало поштовхом для передачі більшої кількості повноважень територіальним громадам. Це зумовило необхідність розробки нових підходів до управління соціальною сферою на місцевому рівні.

2) зміни в соціально-економічному середовищі, включаючи підвищення рівня безробіття та погіршення життєвих умов,

створили нові виклики для органів місцевого самоврядування в забезпеченні соціальних потреб населення.

3) сучасний світ стикається з низкою глобальних викликів, таких як пандемії, зміна клімату та міграційні процеси. Це вимагає адаптації соціальної політики на місцевому рівні, що ставить нові вимоги до правового регулювання.

4) прагнення України до європейської інтеграції передбачає адаптацію національного законодавства до європейських стандартів у сфері соціальної політики [9; 12; 16].

В той же час причинами виникнення проблем правового регулювання виступають:

- недостатність правової бази, тобто відсутність єдиного законодавчого акту, що регулює соціальну політику на рівні територіальних громад, призводить до правових прогалин і непорозумінь у виконанні соціальних програм;

- фінансові обмеження – багато територіальних громад стикаються з браком коштів для реалізації соціальних ініціатив. Це обмежує їх можливості у впровадженні необхідних соціальних послуг;

- низький рівень професіоналізму: працівники органів місцевого самоврядування часто не мають достатньої кваліфікації для ефективного управління соціальною сферою, що негативно впливає на якість надання послуг;

- відсутність механізмів контролю, тобто брак ефективних систем моніторингу та оцінки соціальних програм ускладнює виявлення проблем та коригування стратегій на місцевому рівні;

- нерівномірний розвиток регіонів, коли соціально-економічна нерівність між різними територіальними громадами призводить до різної якості та доступності соціальних послуг, що викликає соціальну напругу;

- слабка громадська участь – низький рівень залученості громадян до процесів прийняття рішень у соціальній сфері призводить до ігнорування їхніх потреб і інтересів;

- вплив політичної нестабільності – часті зміни у політичному курсі можуть призводити до нестабільності в реалізації соціальних

програм і стратегій, що ускладнює довгострокове планування [3; 6; 14; 17].

Таким чином, передумови та причини виникнення проблем правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України є взаємопов'язаними і потребують комплексного підходу для їх вирішення.

З огляду на викладене, важливо відзначити, що ключовими чинниками ефективності публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах виступають:

1) Адаптивність управлінських механізмів. Необхідність постійного перегляду та вдосконалення управлінських практик у відповідь на зміни в соціально-економічному середовищі, потреби громади та актуальні виклики, такі як демографічні зміни чи економічна нестабільність. Це дозволяє органам місцевого самоврядування бути більш гнучкими у своїх рішеннях і стратегіях.

2) Інтеграція сучасних технологій. Використання цифрових технологій для управління соціальною сферою може суттєво покращити доступ до послуг, підвищити прозорість діяльності органів влади та забезпечити зворотний зв'язок від громадян. Інструменти електронного урядування можуть сприяти ефективному збору даних, аналізу потреб населення та розробці відповідних політик [5; 7].

3) Формування партнерських відносин. Співпраця між державними органами, громадськими організаціями та бізнесом є критично важливою для розвитку соціальної сфери. Партнерство може забезпечити ресурсну базу для реалізації соціальних програм, залучити нові ідеї та інновації, а також сприяти підвищенню довіри населення до державних інститутів.

4) Навчання та розвиток кадрів. Ефективність управління соціальною сферою значною мірою залежить від професіоналізму кадрів, які реалізують політики. Інвестиції в навчання та розвиток фахівців, які працюють у соціальній сфері, є важливими для підвищення якості послуг і задоволення потреб населення [6; 13].

5) Залучення громади до процесів прийняття рішень. Важливим аспектом є забезпечення участі громадян у формуванні та реалізації

соціальної політики. Механізми громадського обговорення, консультацій та опитувань можуть сприяти врахуванню думок та потреб мешканців, а також посиленню їхньої відповідальності за результати управлінських рішень.

Правове регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України зумовлюється потребою у створенні ефективних механізмів управління, що відповідають сучасним викликам. Дослідження показує, що інтеграція нових підходів, активне залучення громади та використання сучасних технологій є ключовими факторами для досягнення високої якості життя населення та стійкого розвитку територіальних громад [1; 14; 19].

Подальше дослідження та розробка рекомендацій у цій сфері мають величезне значення для забезпечення сталого розвитку соціальної політики в Україні, що вимагає комплексного та системного підходу до управління.

Серед перспектив розвитку правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України ми можемо наголосити на необхідності:

1) Удосконалення правової бази. Необхідно розробити комплексну правову основу, яка б регулювала діяльність органів місцевого самоврядування у соціальній сфері. Це дозволить усунути правові прогалини та забезпечити чіткі механізми взаємодії між різними рівнями влади;

2) Посилення фінансової автономії. Забезпечення територіальних громад фінансовими ресурсами для реалізації соціальних програм через механізми дотацій та грантів сприятиме розвитку місцевих ініціатив. Важливим є також запровадження прозорих систем фінансування;

3) Розвиток професійної підготовки. Підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування через освітні програми та тренінги. Це сприятиме розвитку професійних компетенцій у сфері соціального управління [3; 6; 18];

4) Інтеграція сучасних технологій. Використання цифрових платформ та технологій для покращення надання соціальних послуг.

Це дозволить підвищити ефективність управлінських процесів та забезпечити доступ до послуг для всіх категорій населення;

5) Залучення громади до процесів прийняття рішень. Розвиток механізмів громадської участі, таких як громадські слухання та консультації, сприятиме підвищенню відповідальності органів влади та врахуванню потреб населення;

6) Фокус на інклюзивності. Розробка програм, спрямованих на забезпечення доступу до соціальних послуг для вразливих груп населення. Важливим є впровадження принципів соціальної справедливості та рівності [2; 4; 10];

7) Моніторинг та оцінка ефективності. Запровадження системи моніторингу та оцінки соціальних програм для виявлення їх ефективності. Це дозволить коригувати стратегії та поліпшити якість надання послуг;

8) Співпраця з міжнародними організаціями. Залучення міжнародних партнерів та експертів для впровадження передових практик у сфері соціального управління. Це може включати фінансову та технічну допомогу;

9) Адаптація до змін у соціально-економічному середовищі. Гнучкість у реагуванні на зміни в економіці та суспільстві дозволить територіальним громадам швидко адаптувати свої стратегії до нових викликів [7; 11];

10) Підвищення рівня довіри до влади. Прозорість та підзвітність органів місцевого самоврядування через відкриті дані та звітність сприятимуть підвищенню довіри населення до державних інститутів.

Ці перспективи розвитку сприятимуть зміцненню системи публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України, підвищенню якості життя населення та сталому розвитку регіонів.

Висновки. Публічне управління – це система діяльності органів державної влади, спрямована на оптимізацію використання ресурсів для досягнення пріоритетних цілей соціальної політики. Соціальна сфера охоплює широкий спектр послуг, що забезпечують благополуччя громадян, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та інші критично важливі елементи.

Дослідження проблем публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах виявляє ряд викликів, таких як недостатня фінансова підтримка, відсутність чіткої правової бази та низька рівень залучення населення до процесів прийняття рішень. Зокрема, нерівний доступ до соціальних послуг вказує на необхідність удосконалення механізмів управління.

Аналіз сучасних підходів до правового регулювання в цій сфері показує, що ефективне управління соціальною політикою вимагає інтеграції інноваційних методів, зокрема цифровізації процесів, що сприятиме прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування.

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що публічне управління соціальною сферою в територіальних громадах України є складним, багатогранним процесом, що потребує всебічного аналізу та комплексного підходу до його вдосконалення. Розробка рекомендацій для поліпшення управлінських механізмів має стати пріоритетом для дослідників і практиків у цій важливій галузі.

У той же час, ефективне управління соціальною сферою вимагає систематичного контролю за виконанням державної політики. Це передбачає не лише внутрішній аудит діяльності органів місцевого самоврядування, а й механізми громадського контролю, які б дозволяли мешканцям брати активну участь у процесах оцінки ефективності соціальних програм.

Дослідження показало, що ключовими чинниками ефективності публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах виступають: адаптивність управлінських механізмів; інтеграція сучасних технологій; формування партнерських відносин; навчання та розвиток кадрів; залучення громади до процесів прийняття рішень тощо. Правове регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України зумовлюється потребою у створенні ефективних механізмів управління, що відповідають сучасним викликам.

Серед перспектив розвитку правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України було наголошено на необхідності: удосконалення правової бази;

посилення фінансової автономії; розвитку професійної підготовки; інтеграції сучасних технологій; залучення громади до процесів прийняття рішень; фокусу на інклюзивності; моніторингу та оцінці ефективності; співпраці з міжнародними організаціями; адаптації до змін у соціально-економічному середовищі; підвищенні рівня довіри до влади тощо. Ці перспективи розвитку сприятимуть зміцненню системи публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України, підвищенню якості життя населення та сталому розвитку регіонів.

Успішна реалізація публічної політики в соціальній сфері залежить від ефективної взаємодії всіх зацікавлених сторін, що в свою чергу забезпечить сталий розвиток та підвищення якості життя населення. Подальші дослідження у цій галузі можуть слугувати основою для нових законодавчих ініціатив і практичних рекомендацій, що сприятимуть вдосконаленню механізмів публічного управління в Україні.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

У статті визначено, що публічним управлінням є система діяльності органів державної влади, спрямована на оптимізацію використання ресурсів для досягнення пріоритетних цілей соціальної політики. Підкреслено, що соціальна сфера охоплює широкий спектр послуг, що забезпечують благополуччя громадян, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та інші критично важливі елементи.

Дослідження проблем публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах виявляє ряд викликів, таких як недостатня фінансова підтримка, відсутність чіткої правової бази та низька рівень залучення населення до процесів прийняття рішень.

Аналіз сучасних підходів до правового регулювання в цій сфері показав, що ефективне управління соціальною політикою вимагає

інтеграції інноваційних методів, зокрема цифровізації процесів, що сприятиме прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування.

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що публічне управління соціальною сферою в територіальних громадах України є складним, багатограним процесом, що потребує всебічного аналізу та комплексного підходу до його вдосконалення. Розробка рекомендацій для поліпшення управлінських механізмів має стати пріоритетом для дослідників і практиків у цій важливій галузі.

Ефективне управління соціальною сферою вимагає систематичного контролю за виконанням державної політики. Це передбачає не лише внутрішній аудит діяльності органів місцевого самоврядування, а й механізми громадського контролю, які б дозволяли мешканцям брати активну участь у процесах оцінки ефективності соціальних програм.

Дослідження показало, що ключовими чинниками ефективності публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах виступають: адаптивність управлінських механізмів; інтеграція сучасних технологій; формування партнерських відносин; навчання та розвиток кадрів; залучення громади до процесів прийняття рішень тощо. Правове регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України зумовлено потребою у створенні ефективних механізмів управління, що відповідають сучасним викликам.

Серед перспектив розвитку правового регулювання публічного управління соціальною сферою в територіальних громадах України було наголошено на необхідності: удосконалення правової бази; посилення фінансової автономії; розвитку професійної підготовки; інтеграції сучасних технологій; залучення громади до процесів прийняття рішень; фокусу на інклюзивності; моніторингу та оцінці ефективності; співпраці з міжнародними організаціями; адаптації до змін у соціально-економічному середовищі; підвищенні рівня довіри до влади тощо. Підкреслено, що успішна реалізація публічної політики в соціальній сфері залежить від ефективної

взаємодії всіх зацікавлених сторін, що в свою чергу забезпечить сталий розвиток та підвищення якості життя населення.

Ключові слова: публічне управління, соціальна сфера, територіальні громади, механізми управління, правове забезпечення, органи місцевого самоврядування, соціальні послуги.

Author Contributions: Conceptualization, B.W.A. and L.W.F.; Writing – original draft, B.W.A. and L.W.F.; Writing – review & editing, B.W.A. and L.M.F. Author has read and agreed to the published version of the manuscript.

Funding: This research received no external funding.

Institutional Review Board Statement: Not applicable as study did not include human subjects.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Data Availability Statement: Data is contained within the article.

Conflicts of Interest: The author declares no conflict of interest.

References

1. Andreichuk, S. (2023). Problemy pravovoho rehuliuвання v publicnomu upravlinni v Ukraini: potentsial ta perspektyvy [Problems of legal regulation in public administration in Ukraine: potential and prospects]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, 1, (pp. 15-24). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].
2. Bazyliak, N. (2022). Reformuvannya sotsialnoi sfery v umovakh detsentralizatsii: teoriia ta praktyka [Reforming the social sphere in conditions of decentralization: theory and practice]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk – Taurian scientific bulletin*, 2, (pp. 45-50). Retrieved from: <https://doi.org/10.32851/tnv-soc.2022.2.5> [in Ukrainian].
3. Hrabovskiy, V., & Klymenko, P. (2021). Innovatsiini pidkhody do publichnoho upravlinnia sotsialnoi sfery v mistsevykh hromadakh [Innovative approaches to public administration of the social sphere in local communities]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia – Bulletin of the National Academy of Public Administration*, 3, (pp. 77-83). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2021_3_12 [in Ukrainian].

4. Hrytsenko, O. (2023). Vplyv zakonodavchych reform na rozvytok sotsialnoi polityky v Ukraini [Influence of legislative reforms on the development of social policy in Ukraine]. *Sotsialna polityka – Social policy*, 1, (pp. 10-15). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

5. Kupriichuk, V. (2022). Pidkhody do formuvannia pravovoi bazi publichnoho upravlinnia v sotsialnii sferi [Approaches to forming the legal framework for public administration in the social sphere]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 4. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_4_5 [in Ukrainian].

6. Leshchenko, V., & Diakov, A. (2020). Vyzovy ta perspektyvy sotsialnoi polityky v mistsevomu upravlinni [Challenges and prospects of social policy in local governance]. *Upravlinski nauky – Management Sciences*, 3, (pp. 32-40). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

7. Kontsepsiia reformuvannia sotsialnoi sfery v Ukraini [Concept of reforming the social sphere in Ukraine]. (2021). (n.d). www.msp.gov.ua. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/news/11822.html> [in Ukrainian].

8. Nakaz Ministerstva rozvytku hromad ta teritorii Ukrainy Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo publichnoho upravlinnia sotsialnoi sfery [Order of the Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine On approval of Methodological recommendations on public administration of the social sphere]. (2022). ips.ligazakon.net. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mus38584?an=1> [in Ukrainian].

9. Sarman, N. (2022). Vplyv detsentralizatsii na systemu sotsialnykh posluh [Impact of decentralization on the system of social services]. Dniprovskiy derzh. ahrar.-ekon. un-t. Retrieved from: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7698> [in Ukrainian].

10. Shelomovska, O. (2021). Tsifrovizatsiia publichnoho upravlinnia sotsialnoiu sferoiu [Digitalization of public administration in the social sphere]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, 9, (pp. 47-51). Retrieved from: <https://doi.org/10.15421/152161> [in Ukrainian].

11. Solovei, Yu. (2019). Problemy integratsii sotsialnoi polityky v systemu publichnoho upravlinnia [Problems of integrating social policy into the system of public administration]. *Upravlinnia osvitoiu – Management of education*, 2 (49), (pp. 49-54) [in Ukrainian].

12. Sychenko, V., & Voloshka, Ye. (2023). Osoblyvosti pryntsypiv publichnoho upravlinnia v sotsialnii sferi [Features of principles of public administration in the social sphere]. *Tavriiskiyi naukovy visnyk – Taurian sci-*

entific bulletin, 3, (pp. 60-66). Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.3.8> [in Ukrainian].

13. Shvydka, N. (2023). Pidkhody do udoskonalennia pravovogo rehuliuвання sotsialnoi sfery [Approaches to improving legal regulation of the social sphere]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, 2, (pp. 25-34). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

14. Hryenko, A. (2022). Sotsialna polityka v umovakh detsentralizatsii: problemy ta perspektyvy [Social policy in the context of decentralization: problems and prospects]. *Sotsialna polityka – Social policy*, 3, (pp. 50-55). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

15. Kostyshyn, O. (2023). Analiz efektyvnosti publichnoho upravlinnia sotsialnoi sferoiu v hromadakh [Analysis of the effectiveness of public administration in the social sphere in communities]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia – Bulletin of the National Academy of Public Administration*, 4, (pp. 85-90). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2023_4_14 [in Ukrainian].

16. Yermak, I. (2021). Problemy adaptatsii sotsialnoi polityky do vymoh suchasnosti [Problems of adapting social policy to modern requirements]. *Upravlinski nauky – Management Sciences*, 2, (pp. 22-28). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

17. Ponomarenko, I. (2023). Perspektyvy rozvytku pravovogo rehuliuвання v sotsialnii sferi [Prospects for the development of legal regulation in the social sphere]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*, 5, (pp. 66-73). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

18. Savchenko, L. (2022). Zasady publichnoho upravlinnia sotsialnoi sferoiu v hromadakh: praktychni rekomendatsii [Principles of public administration of the social sphere in communities: practical recommendations]. *Sotsialna polityka – Social policy*, 4, (pp. 38-45). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

19. Chumak, Y. (2023). Vplyv ekonomichnykh reform na sotsialne upravlinnia [Impact of economic reforms on social governance]. *Upravlinski nauky – Management sciences*, 1, (pp. 30-35). Retrieved from: <http://example.com> [in Ukrainian].

20. Shtyrov, O. & Kobec M. (2015). Perspektyvy rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Prospects for the development of territorial communities in the conditions of decentralization of

power in Ukraine]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»*. T. 254, vol. 242. - pp. 120-125. Retrived from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npch-du_2015_254_242_22 [in Ukrainian].

21. Shcherbak, O. (2023). Rol gromad v publichnomu upravlinni sotsialnoi sfery [Role of communities in public administration of the social sphere]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk – Taurian scientific bulletin*, 4, (pp. 90-96). Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.4.11> [in Ukrainian].

Відомості про автора / Information about the Author

Віталій Гордієнко, аспірант Державного університету «Житомирська політехніка», м. Житомир, Україна. E-mail: vmgor-diienko@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0009-8624-4594>.

Vitalii Hordienko, PhD-student at Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine. E-mail: vmgor-diienko@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0009-8624-4594>.

Hordienko, V. (2024). Current challenges and prospects of legal regulation of public administration of the social sphere in the territorial communities of Ukraine. *Public Administration and Regional Development*, 25, 1030-1054. <https://doi.org/10.34132/pard2024.25.15>